

2.10.2023

Valtiovarainministeriö, Laura Vartia

Ehdotus Suomen REPowerEU-rahoituksen käyttökohteiksi

Suomen tulee toimittaa REPowerEU-luku (saanto 127 milj. euroa) komissioon mahdollisimman pian. REPowerEU-luvun tulee sisältää sekä uudistuksia että investointeja. Uudistukseksi ehdotetaan vihreää siirtymää koskevan luvituksen sujuvoittamista. Ehdotettuja investointeja on kaksi: puhtaan energian ja materiaalivirtojen t&k ja pilotointi (tutkimuslaitosten suorarahaus) sekä panostukset puhtaaseen siirtymään. Lisäksi luku sisältäisi Ahvenanmaan energiajärjestelmän muutosta koskevan investoinnin. Investointien valinnassa on vaikuttanut keskeisesti niiden valmistuminen vuoden 2026 puoliväliin mennessä.

Nyt hyväksyttäväksi esitettävä Suomen REPowerEU-luku on komissiolle toimitettava ehdotus. Neuvottelut luvun sisällön tarkemmista yksityiskohdista jatkuvat samalla, kun komissio tekee arviotaan luvusta. Sisältö vahvistuu lopullisesti vasta, kun REPowerEU-luku hyväksytään EU:n neuvostossa komission arvioinnin pohjalta.

1. Tausta

Venäjän hyökättyä Ukrainaan Euroopan komissio julkisti maaliskuussa 2022 esityksen venäläisistä fossiilisista polttoaineista irtautumisesta. EU-valtioiden johtajat hyväksyivät komission tavoitteen myöhemmin samassa kuussa, ja komissio julkisti REPowerEU-suunnitelmansa toukokuussa 2022 ja sitä koskeva EU:n asetusmuutos tuli voimaan helmikuun 2023 lopussa. Suunnitelman tavoitteena on lopettaa EU:n riippuvuus Venäjältä peräisin olevista fossiilisista polttoaineista ja nopeuttaa vihreää siirtymää.

REPowerEU on osa elpymis- ja palautumistukivälinettä (RRF) ja sen uusi avustusmuotoinen rahoitusosuus on kooltaan 20 mrd. euroa. Se rahoitetaan pääosin EU:n innovaatorahastolle kuuluvien päästöoikeuksien myynnistä sekä jäsenvaltioille allokoitujen päästöoikeuksien myynnin aikaistamisesta. Suomella on käytettävissä olevaa ei-takaisin-maksettavaa lisärahoitustukea 113 miljoonaa euroa, minkä lisäksi Brexit-mukautusvarauksesta (BAR) on siirretty 14 miljoonaa euroa, eli Suomella on käytettävissä yhteensä 127 miljoonaa euroa.

Kukin jäsenmaa laatii oman REPowerEU:n tavoitteita tukevan investointi- ja uudistusohjelmansa, joka liitetään erilliseksi lisäluvuksi jäsenvaltioiden elpymis- ja palautumissuunnitelmiin (RRP). Komissiolla on kaksi kuukautta aikaa arvioida nämä RRP:n päivitykset, minkä jälkeen päivitykset hyväksytään EU:n neuvostossa. Neuvoston hyväksynnän tulee tapahtua ennen vuoden 2023 loppua, joten RRP:n päivitys on lähetettävä komissiolle mahdollisimman pian. Suurin osa jäsenvaltioista on jo toimittanut REPowerEU-lukunsa.

Jäsenvaltioiden REPowerEU-lukuihin voidaan ehdottaa uudistuksia ja investointeja, jotka ovat käynnistyneet 1.2.2022 alkaen. REPowerEU-luvun toimenpiteitä koskevat yleiset RRF-varojen käyttöön liittyvät aikarajat,

mikä tarkoittaa, että hankkeet on saatettava valmiiksi Q2/2026 mennessä. REPowerEU-rahoituksen maksatukset jäsenvaltioille perustuvat neuvostossa investoinneille ja uudistuksille hyväksytyjen tavoitteiden ja välitavoitteiden saavuttamiseen. Mikäli jäsenvaltio ei saavuta sovittuja tavoitteita sovituskaikataulussa, se voi menettää osan saannosta.

2. Suomen REPowerEU-luku

Suomen REPowerEU-luvun sisällön suunnittelu on lähtenyt liikkeelle REPowerEU:n tavoitteista, mutta suunnitteluun on vaikuttanut keskeisesti myös REPowerEU:n tiukka toteutusaikataulu. Suunnittelussa on myös pyritty huomioimaan Suomen vuodelle 2023 saamat maakohtaiset suositukset.

REPowerEU-luvun tulee sisältää uudistuksia ja investointeja. Suomen REPowerEU-luvussa uudistukseksi on määritelty vihreää siirtymää koskevan luvituksen sujuvoittaminen. Investointeja on suunnitelmassa kaksi: puhtaan energian ja materiaalivirtojen t&k ja pilotointi (tutkimuslaitosten suorarahaus) sekä panostukset puhtaaseen siirtymään. Lisäksi luku sisältää Ahvenanmaan energijärjestelmän muutosta koskevan investoinnin.

On tärkeää huomioida, että neuvottelut Suomen REPowerEU-luvusta ovat komission kanssa kesken ja komission alustava hyväksyntä on edellytys sille, että toimenpiteet ja niihin liittyvät tavoitteet voidaan sisällyttää Suomen REPowerEU-lukuun.

2.1. Uudistus

2.1.1. Vihreän siirtymän luvitus (32 milj. euroa)

Petteri Orpon hallituksen Vahva ja välittävä Suomi -ohjelmaan on kirjattu lukuisia luvitukseen liittyviä uudistuksia, joiden tavoitteena on vauhdittaa muun muassa vihreän siirtymän investointeja. Investointien houkuttelu, etenkin puhtaaseen talouteen siirryttäessä ja fossiilisista polttoaineista luovuttaessa, edellyttää sitä, että meillä on hyvin toimivat luvitusprosessit. Hallitusohjelmassa kuvatut uudistukset tukevat myös Suomen REPowerEU-tavoitteiden toteutumista.

Uusiutuvan energian ja muiden vihreän siirtymän hankkeiden määrä on kasvanut voimakkaasti, osin RRF-rahoituksen ansiosta. Luvituksen vauhdittamiseksi lupaviranomaisille ja hallintotuomioistuimille on jo aiemmin osoitettu lisäresursseja sekä kansallisista että RRF-varoista.

Toimenpide sisältää lainsäädännön uudistamista sekä rahoitusta digitaalisten prosessien kehittämiseen ja käyttöönottoon, mm. luvat ja valvonta -palveluun sekä ympäristömenettelyjen digitalisointiin ja tietojärjestelmiin, nopeuttamaan lupamenettelyjä palkkaamalla väliaikaista henkilökuntaa (ELY, Energiavirasto).

REPowerEU-varoja käytettäisiin luvituksen sujuvoittamisen osalta mm. ympäristöllisten menettelyjen yhden luukun palveluiden kehittämiseen, viranomaisfuusion ja ympäristöllisten menettelyjen yhden luukun mallin (asiakasrajapinnan) määrittelyyn ja kehittämiseen, mahdollisuuksiin lisätä digitalisaatiota ja automaatiota, luvituksen sujuvoittamista koskevien lainsäädäntöhankkeiden valmisteluun ja sitä tukevien selvitysten laatimiseen, vuorovaikutuksen ja osallistamisen järjestämiseen, ympäristöllisten menettelyjen, rakenteiden ja

prosessien määrittelyyn ja pilotointiin sekä ympäristölupaprosessien sujuvoittamistoimista aiheutuviin määräaikaisiin henkilöstö- ja muihin kuluihin.

Hallitusohjelman mukaisesti REPowerEU-varoja käytettäisiin myös Y-vastuualueen lupa-, ohjaus- ja valvontaviraston valmistelun ja toimeenpanon kuluihin (ml. virastoissa toteutettava toimeenpanovalmistelu, mm. tieto- ja asianhallintajärjestelmämuutokset yms.) sekä ympäristölupaprosessien sujuvoittamistoimista aiheutuviin henkilöstö- ja muihin kuluihin. Virastoon kootaan kattavasti ympäristölliset lupa- ja muut menettelyt (lupa-, valvonta- ja ohjaustehtävät) ja uudella viranomaisella olisi vastuullaan lupaprosessin eteneminen ja koordinointi tarvittavine selvityksineen.

2.2. Investoinnit

2.2.1. Puhtaan energian ja materiaalivirtojen t&k ja pilotointi (tutkimuslaitosten suorarahoitus) (40 milj. euroa)

RRF-toimeenpanon edellyttämä toteutusaikataulu ei mahdollista täysin uusien kilpailtujen TKI-hakujen avaamista samaan tapaan kuin Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman (RRP) yhteydessä tehtiin. Niiden sijaan suunnitelmassa esitetään tutkimuslaitoksille kohdistettavaa suorarahoitusta toimiin, jotka tukevat Suomen REPowerEU-tavoitteiden toteutumista. REPowerEU-luvussa osoitetaan rahoitusta tutkimukseen, kehittämiseen ja pilotointiin Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy:lle (VTT), Suomen ympäristökeskuksen vetämälle konsortiolle (Syke) sekä Luonnonvarakeskukselle (Luke). Koska REPowerEU:n aikaikkuna on rajallinen (hankkeet päättyvät Q2/2026), kilpailtujen hakujen sijaan rahoitus osoitetaan suoraan nimetyille tutkimusorganisaatioille, joiden tutkimusprofiili vastaa REPowerEU-aihepiirejä. Suunnitelman valmistelussa on arvioitu, että kyseiset tutkimusorganisaatiot pystyvät hankkeillaan parhaiten toteuttamaan Suomen REPowerEU-tavoitteita. Samalla toimenpide tukee Orpon hallituksen tavoitetta nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenot (T&K) neljään prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä.

VTT toteuttaa toimia, jotka liittyvät sähkön varastointiin ja puhtaaseen energiaan, energiatehokkuuteen ja teollisuuden vähähiilistämiseen sekä vedyntuotannon ja -talouden kehittämiseen. Kolme teemallista avausta sisältävät koko innovaatioketjun kattavaa t&k-toimintaa. Yhtenä tavoitteena on edistää teollisesti merkityksellistä osaamista koulutuksen, tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä teollisten toimijoiden avoimessa innovaatioympäristössä. Hankkeen teemallisina avauksina ovat:

Sähköenergian varastointi ja puhtaan energian käyttöönoton kiihdyttäminen: Tuuli- ja aurinkovoimakapasiteetin kasvattaminen edellyttää uusia välineitä sähköntuotannon integroimiseksi prosessiteollisuuden käyttöön. Sähköistyneillä prosesseilla voidaan edistää energijärjestelmien tasapainottamista parantamalla teollisuudenalojen laajamittaisia kysyntäjoustovalmiuksia.

Energiatehokkuus ja teollisuuden hiilijalanjäljen pienentäminen: Suurin osa kestäviä hiilivirtoja hyödyntävien teollisuudenalojen teknologioista perustuu vedyn tuomiseen järjestelmään ja uusien energiatehokkaiden prosessien kehittämiseen. Painopiste hankkeessa on teollisuuden hiilestä irtautumisen vauhdittamisessa etsimällä vaihtoehtoisia menetelmiä ja mahdollisuuksia negatiivisille päästöille.

Vedyntuotannon ja -talouden kehittäminen: Teema keskittyy merkittäviin avauksiin Euroopan nettonollateknologiatuotteiden valmistusekosysteemin vahvistamiseksi. Näitä ovat esimerkiksi parannukset

vetyteknologian tehokkuudessa ja energiatehokkaammat ratkaisut vedyn varastoinnissa ja käytössä sellaisenaan tai Power-to-x-teknologiassa.

Syken johtama konsortio (Syke, GTK ja VTT) toteuttaa hankkeen Puhtaan energijärjestelmän siirtymä Suomessa: tietoperustaisen päätöksenteon tukijärjestelmä eri tasoilla. Hankkeen tavoitteena on luoda kokonaisvaltainen näkemys fossiilisia polttoaineita korvaavan ja vihreää siirtymää edistävän puhtaan energian murroksen ratkaisukeinoista, vaikutuksista, toteuttamisen haasteista ja mahdollisuuksista. Hankkeessa tuotetaan puhtaan energijärjestelmän siirtymän kehittämisen tiekartta vuodelle 2035.

Puhtaan energijärjestelmän siirtymä -hanke tuottaa tietoa ja riittävät työkalut puhtaan energian ja energiaintensiivisten teollisuuden investointien elinkaari-perusteisten ilmasto- ja ympäristövaikutusten arviointiin. Hankkeessa selvitetään puhtaan energian murroksessa tarvittavien raaka-aineiden saatavuus ja riittävyys ja luodaan valmiuksia EU:n kriittisiä raaka-aineita koskevan säädöksen (Critical Raw Materials Act) mukaisten kriittisten materiaalien raportointiin, millä edistetään myös valmiuksia kotimaisen kaivostoiminnan laajentamiseen ja koko EU:n kriittisten raaka-aineiden omavaraisuuden parantamiseen. Lisäksi hankkeessa selvitetään ja luodaan valmiudet arvioida energijärjestelmän turvallisuusnäkökohdat ja energiamurroksen oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Energiamurroksen yhteiskunnallisen kokonaisarvioinnin parantamiseksi investointien työllisyys- ja talousvaikutukset arvioidaan koko Suomen ja maakuntien näkökulmasta.

Tutkimus jakautuu alustavasti seuraaviin aihekokonaisuuksiin:

- Työpaketti 1: Energijärjestelmän mallinnus
- Työpaketti 2: Energiasiirtymän elinkaariset ilmasto- ja ympäristövaikutukset
- Työpaketti 3: Puhtaan energian ja sitä hyödyntävien teollisuusprossien materiaalivirrat
- Työpaketti 4: Kriittisten raaka-aineiden saatavuus ja riittävyys
- Työpaketti 5: Kriittisiä raaka-aineita koskevan säädöksen mukainen raportointi
- Työpaketti 6: Puhtaan energiasiirtymän talous- ja työllisyysvaikutukset
- Työpaketti 7: Energiaturvallisuus ja oikeudenmukainen siirtymä.

Luonnonvarakeskus tuottaa kattavan vaikutusanalyysin tuuli- ja aurinkovoimainfrastruktuurin rakentamisen haitallisten vaikutusten minimoimiseksi. Lisäksi tutkitaan vastuullista uusiutuvan energian rakentamista, sosiaalista hyväksyttävyyttä ja eri maankäytön alueellisten erityispiirteiden yhteensovittamista.

Tutkittua tietoa tuotetaan päätöksenteon tukemiseksi myös datapohjaisesta, energialähteiden käytön optimoinnista, jonka perustana on erilaisten tietolähteiden yhdistelmä. Tämän lisäksi Luken osuudessa arvioidaan uusiutuvan energian tuotannon ja tuotteiden taloudellista kilpailukykyä, niiden synergistä integrointia olemassa oleviin energijärjestelmiin ja mahdollisuuksia parantaa resurssitehokkuutta. Lisäksi tehdään arvioita tarvittavien eri kannustimien soveltuvuudesta. Tämä toteutetaan korostaen toimitusvarmuutta ja avointa strategista omavaraisuutta.

2.2.2. Puhtaan siirtymän investoinnit (54,5 milj. euroa)

Muodostetaan uusi REPowerEU-tavoitteita edistävä erillinen toimenpide. Toimenpiteen rahoitushaku kohdistuisi uusien puhtaiden teknologioiden käyttöönottoon energiantuotantoa ja -käyttöä varten sekä puhtaan vedyn tuotannon ja varastoinnin kehittämiseen kaupallisessa mittakaavassa.

Kyseeeseen voisivat siten tulla demonstrointivaiheessa toteutettavat suuret hankkeet, joissa keskitytään erityisesti tekniseen toteutettavuuteen, erityisinä kohteina liikenteen uusiutuvat polttoaineet (sähkö- ja biopolttoaineet), polttoon perustumaton lämmön tuotanto sekä muut uusiutuvan energian hankkeet, kuten suuret vähän hyödynnettyjen syötteiden biokaasun tuotantohankkeet (pois lukien siirto ja jakelu), suuret aurinkoenergiահankkeet sekä energian varastointia edistävät hankkeet. Samoin kyseeeseen voisivat tulla hankkeet vedyn arvoketjussa puhtaaseen vedyn tuotantoon, kuten tärkeä Euroopan yhteistä etua koskeva hanke (IPCEI) tai kotimaiset vähähiilisen vihreän vedyn investoinnit.

Kaikkiin yllä mainittuihin investointialueisiin sisältyy merkittäviä aikatauluriskejä silmällä pitäen EU:n RRF-asetuksen edellyttämää toteutusaikataulua (uudistukset ja investoinnit saatava päätökseen elokuuhun 2026 mennessä). Tämä riski on erityisen merkittävä suurissa investointihankkeissa. Suomen intresseissä on pyrkiä kuvaamaan investoinnin tavoitteet joustavasti siten, että tavoitteet katsotaan toteutuneiksi siinäkin tapauksessa, että kaikkia rahoitettuja hankkeita ei ole saatettu loppuun asti valmiiksi RRF-asetuksen edellyttämässä aikataulussa.

2.2.3. Ahvenanmaa – Energiajärjestelmän muutos – Ahvenanmaan investointi- ja uudistuspaketti – Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman toimenpiteen P1C113 laajentaminen

Investointi kohdistuu kokonaan vahvistamaan Ahvenanmaan maakuntahallituksen toimenpiteitä merituulivoiman perustamisen mahdollistamiseksi Ahvenanmaalle. Hankkeen tavoitteet ovat täysin linjassa REPowerEU:n tavoitteiden kanssa.

Ahvenanmaan maakuntahallituksen Sunnanvind –projekti kattaa toimenpiteet merituulivoiman perustamisen mahdollistamiseksi ja sen toimeenpanon aikana projektin huomattava potentiaali on tullut todennäköiseksi. Ahvenanmaan merialueiden pohjoisosassa jopa 1000 km² kattava alue antaa huomattavan kehittymismahdollisuuden uusiutuvan energia tuottamiselle, jonka lähtökohtana on Ahvenanmaan merialuesuunnitelma. Hankealueiden laajuuden vuoksi tuotannon markkinoiden nähdään olevan pääasiassa Ahvenanmaan ulkopuolella (Ruotsissa ja Manner-Suomessa). Tuulipuistojen kehitys on selkeästi yhteydessä rajat ylittävään energiaintegratioon – niin sähkön kuin tulevan vedyn tuotannon ja siirron mahdollisuuksien osalta.

REPowerEU:n tavoitteita edistäviä asioita, jotka muiden muassa on hankkeessa tunnistettu lisäselvitystä vaativiksi, ovat seuraaviin alueisiin liittyvät toimet:

- Nousevat vetymarkkinat ja tuleva integraatio tuulivoimapotentiaaliin.
- Ratkaisut tuulivoimapotentiaalin integroimiseksi rajat ylittävään sähkönsiirtoon sekä mahdolliseen tulevaisuudessa Ahvenanmaalta tulevaan vetyyn.

- Tehostetaan pyrkimyksiä nopeuttaa uusiutuvan energian tuotannon kehittämistä hankkimalla ja jakamalla paikallisten viranomaisten, päätöksentekijöiden ja paikallisen yleisön sekä rajaseutujen päättäjien ja viranomaisten tarvitsemaa tietoa. Ahvenanmaan merituulipuistojen potentiaali täydentäisi rajaseutujen kansallisia pyrkimyksiä nostaa uusiutuvan energian tasoa ryhtymällä ylittäviä ratkaisuja tukeviin toimenpiteisiin.

3. Taloudelliset vaikutukset

Suomella on käytettävissä olevaa ei-takaisin-maksettavaa lisärahoitustukea 113 miljoonaa euroa, minkä lisäksi Brexit-mukautusvarauksesta eli BAR:sta on siirretty 14 miljoonaa euroa, eli Suomella on käytettävissä yhteensä 127 miljoonaa euroa.

REPowerEU -maksatukset kuten RRF-maksatuksetkin jäsenmaille perustuvat neuvostossa hyväksytyjen tavoitteiden ja välitavoitteiden saavuttamiseen. Mikäli jäsenvaltio ei saavuta sovittuja tavoitteita sovituksessa aikataulussa, se voi menettää osan saannosta tai koko jäljellä olevan saannon.

Julkisen talouden tilanteen parantamiseksi ja hallitusohjelmassa tavoitellun velkaantumiskehityksen parantamiseksi lähtökohtana valmistelussa on ollut korvata mahdollisimman paljon jo aiemmin päätettyä tai suunniteltua kansallista rahoitusta REPowerEU-rahoituksella.

On myös tärkeää, että REPowerEU-luvun toimenpiteistä ei aiheudu kansallisia lisärahoitustarpeita siihen varatun rahoituksen päättymisen jälkeen.

4. Päätösehdotus

Edellä olevan perusteella esitetään, että valtioneuvosto päättää Suomen ehdotuksesta REPowerEU-luvuksi.